

REDACTIA

Arad, Deak Ferencz-utca nr. 20.

ABONAMENTUL

Pentru Austro-Ungaria:

un an . . . 20 cor.

1/2 an . . . 10 "

1/4 an . . . 5 "

o lună . . . 2 "

Prin de Duminecă pe an

4 coroane.

Pentru România și străinătate

pe an 40 franci.

Inscrisurile nu se înapoiază.

ADMINISTRAȚIA

Arad, Deak Ferencz-utca nr. 20.

INSERTIUNILE:

de un șir garmond: prima dată 14 bani; a doua oară 12 bani; a treia oară 8 b. de fiecare publicațiune.

Atât abonamentele, cât și inserțiunile sunt a se plăti înainte în Arad.

Telefon pentru oraș și comitat 502

Scrisori nefranzate nu se primesc

TRIBUNA POPORULUI

O STÂNCĂ.

Cererea ca drepturile limbei române, înscrise în legea fundamentală a statului și nesocotite de autorități, să fie respectate, a provocat mai degrabă în sala de întrunire a municipiului din comitatul Aradului o furtună. Maghiarii s'au supărat, sau indignat, sau agitat și s'au aprins. Pentru ce? Sau supărat și indignat, s'au agitat și aprins ei, fiindcă autoritățile au avut îndrăzneala să calce și să nesocotească legea fundamentală a statului? Așa să fi fost, dacă Maghiarii din Arad și alți Maghiarii ar judeca ca lumea și ar raționa în mod normal. Șovinismul, de care sunt cuprinși, le încurcă și turbură judecata și astfel furtuna din sala comitatului s'a îndreptat contra celor, cari au insistat pentru respectarea legii.

Noi Români petem rămâne liniștiți față cu asemenea manifestațiuni sgoțotoase și indignațiuni false ale șovinismului maghiar. Insistând la toate ocaziunile și în toate locurile pentru respectarea drepturilor limbei române. Cu tim tot-odată încredințați, că guvernul și politica maghiara se înșală când calcând o lege a statului cred a promova un scop al statului; se înșală când socotesc, că prin nerespectarea sau desființarea legii de naționalitate au desființat și nimic drepturile limbei române. Aceste drepturi, din noțiune, au o basă cu mult mai solidă și mai trainică, de cât ar putea fi o zdreanță de hârtie în mâna unor oameni, cari nu mai știu raționa în mod normal. Basa drepturilor este poporul românesc însuși și pe cât va trăi acesta vor trăi și drepturile limbei sale. Poporul românesc este stâncă de granit, în care se vor frânge, atât acum cât și viitor, atacurile șovinismului maghiar, și de care se vor sparge visurile poezilor politici maghiari.

Să cercetăm acum, dacă poporul român în comitatul Aradului poate fi considerat în aceasta privință ca o stâncă.

Comitatul Aradului este clasificat ca municipiu românesc, după-ce majoritatea populațiunii sale este română. După număratoarea oficială din urma (1900), în acest comitat (fără orașul Arad) locuiesc 214,250 Români și 115,590 Ne-români, între cari 71,894 Maghiari. Va să zică stau față în față 214,250 Români și 71,894 Maghiari. În anumite împrejurări politice cei 44,166 Germani, Slavi, Țigani și alte naționalități, cari stau între Români și Maghiari, pot fi socotiți mai mult în partea Românilor decât a Maghiarilor. Însă nu numai în aceste cifre generale — altfel și ele destul de elocvente, se exprimă drepturile limbei române în comitatul Aradului. Din punct de vedere politic-administrativ este hotărîtor modul grupării Românilor în comitat, hotărîtor este numărul comunelor constituite de Români, hotărîtor este puterea de conservare națională a neamului, hotărîtoare sunt hotarele etnografice și întinderea teritoriului ocupat de comunele românești.

Esaminând din aceste puncte de vedere comitatul Aradului, ajungem la următoarele date și rezultate:

În comitatul Aradului se află 217 comune, din cari 183 sau aproape 85% sunt românești, și numai 34 ne-românești; din aceste 21 (nici 10%) sunt maghiare. În ceea-ce privește teritoriul, proporția națională rămâne în aceleași limite. Comitatul Aradului are o întindere de 1,036.214 jugere cadastrale, dintre cari 863,281 jugere sau 83% aparțin comunelor românești, și 173,933 jugere comunelor neromânești. Comunele maghiare ocupă un teren de 84,965 și sunt astfel situate geograficește, încât arondarea comitatului cu *excluderea* lor n'ar întâmpina nici o greutate. 8 comune (Ghioroc, Szent-Leányfalva, Zimánd-Uffalu, Zimánd-Köz, Foray-Nagy-Iratos, Kis-Pereg, Pecica-ungurească, Nagy és Kis-Varjas) sunt situate la hotarele sudice ale comitatului, alte 8 comune (Agya, Bel-Zerind, Erdőhegy, Fekete-Gyarmat, Nagy-Zerind, Simonyfalva, Szapárliget, și Vadász) se înșiră de-a lungul hotarului nordic, 3 (Almás-Kamarás, Megyes-Bodzás și Nagy-Kamarás) ocupă fiecare singure o limbă, care desfăcându-se de trupul comitatului se viră între comitatele maghiare Bichiș și Cianad, 2 (Uj-Fazekas-Varsánd și mica Dezsőhaza) au avansat astfel între Români încât geograficește n'ar mai putea fi arondate. În aceste 21 comune maghiare nu locuiesc decât 2080 Români; mai mult decât jumătate din ei, adică 1404 sunt așezați în 3 comune, 355 în alte 4 comune și micul rest de 321 Români se împrăștie pe celelalte 14 comune.

Dintre celelalte 13 comune neromânești 6 sunt germane (Glogovac, Ujpanat, Elek, Szent-Marton, Uj-Paulis și Uj-Szent-Anna) cu 2031 Români, 1 maghiară-germană (Fakert) cu 259 Români, 1 germană-română (Zsigmondháza) cu 266 Români, 1 română-germană (Szemlak) cu 2691 Români, 1 română-maghiară (Boros-Sebes) cu 1025 Români, 1 maghiară-română-germană (Páncota) cu 1871 Români, 1 germană-slovacă (Német-Pereg) cu 7 Români și în sfârșit 1 maghiaro-slovacă (Medgyes-Egyháza) cu 57 Români, în total 8207 Români, cari se află în aceste 13 comune amestecate. Astfel din 214.250 Români numai 10.287 nu locuiesc în comune românești.

Concentrarea aceasta a elementului românesc, care se poate constata și în alte comitate românești din Ungaria, represintă fără îndoială o putere națională, care ar trebui să nimicească ori-ce speranțe ale șovinismului maghiar, dacă acesta n'ar fi incapabil de o judecată.

Dar să vedem cum se conservă Români din punct de vedere național în pozițiunea concentrică.

În ceea-ce privește numărul locuitorilor se află în comitatul Aradului între comunele românești:

2 comune cu peste 5000 locuitori români (Curtici și Pecica);

2 comune cu 4—5000 locuitori români (Șiria și Socodor);

6 comune cu 3—4000 locuitori români (Ienopolea, Otlaca, Șiclău, Șepreus, Șimand și Govăsinț);

10 comune cu 2500—3000 locuitori români (Macea, Micalaca, Apateu,

Șicula, Buteni, Zarand, Agriș, Nadăș, Târnova și Comlăuș);

6 comune cu 2000—2500 locuitori români (Sâmbăteni, Șomoșcheș, Șeleuș, Chereluș, Tauș și Măderat);

21 comune cu 1500—2000 locuitori români (Cuvin, Mândruloc, Berechiu, Bocsig, Cermeiu, Gurba, Moroda, Alnaș, Chisindia, Giula-Varșand, Pilul-mare, Misca, Nadab, Sinte, Talpoș, Bărzava, Pauliș, Șoimoș, Drauș, Curtacher, Cherechiu);

24 comune cu 1000—1500 locuitori români (Bersa, Repsig, Dieci, Păinsen, Cinteiu, Chișineu, Aciua, Halmăgel, Dumbravița, Giulița, Conop, Miniș, Odvoș, Petriș, Radna, Roșia, Șoborșin, Totvărădia, Arăneag, Dud, Felmeneș, Cuied, Galșa și Măscă);

51 comune dela 500 locuitori până la 1000 și

60 comune până la 500 locuitori români.

Față cu număratoarea oficială dela 1890, numărul Românilor a scăzut în 26 comune românești cu 1397 suflete. Slatina cu 367, Lunșioara cu 164, Bodrog cu 133, Sêrbi cu 106, Chertiș cu 74, Seleuș cu 72, Hodiș cu 68, Cuied cu 59, Șilindia cu 50, Lupești, cu 53, Șepreus cu 40, Băbuța cu 38, Totvărădia cu 25, Căpruța cu 21, Dulcele 20, Măgulicea și Ilteu cu 18, Susani cu 17, Cristești cu 16, Seliște cu 15, Șoimoș cu 9, Giulița cu 5, Radna și Cociuba cu 4, Căcărâu și Budești cu 1. În toate celelalte 157 comune românești populațiunea română a crescut cu aproape 13.000 suflete.

În 41 comune românești, situate mai ales spre apus, în preajma hotarelor etnografice maghiare, elemente neromâne caută a prinde teren, așa că în aceste comune decurge o luptă între Români și alte naționalități. Se înțelege că în împrejurările actuale, când pe de o parte guvernul se folosește de puterea statului pentru a maghiarisa, pe de altă parte politica românească e desconcentrată, prognosa acestei lupte nu poate fi pentru noi cea mai bună. Cu toate aceste în deceniul din urmă numai o singură comună românească a căzut jertfă acestei lupte: Gurahonț și-a perdut majoritatea română. Deși românii s'au sporit și aci, Maghiarii au ajuns dintrodată dela 164 la 352. Tot prin mijloacele extraordinare în Cermeiu Maghiarii s'au sporit în 10 ani dela 1021 la 1592; în Păușeni s'au introdus 523 croați; în Slatina s'au imporat deasemenea Maghiari și Germani: în Radna Maghiarii au sporit (tot în 10 ani) dela 471 la 745, în Hodiș dela 12 la 185 și în Șilindia dela 106 la 514. Se va vedea și în urmă dacă aceste invasiuni nu sunt numai trecătoare și vor dispărea, ca și în alte locuri fără se slăbească pozițiunea Românilor.

De altă parte însă putem înregistra și victorii, care sunt cu atât mai remarcabile cu cât ele au fost reportate tocmai în era maghiarisării. În mai multe comune din aceste 41, elementele no-române au fost reduse în cei 10 ani din urmă. Așa în Moneasa, în Bocsig (Ne-români au scăzut dela 23% la 10% în Desna (dela

27% la 21%), în Moneasa (dela 25% la 17%), în Zimbru (dela 20% la 11%), în Pilul-mare, în Cinteiu, în Chereluș, în Mișca, în Șimand, în Berzava, în Milova și în Odvoș Neromâni nu pot ținea pas cu Români în sporirea lor.

În Șicula și Giula-Varșand naționalitățile și-au păstrat pozițiunile vechi.

În celelalte 116 comune românești stâncă de granit resistă ori-cărui atac.

Se pot deci prescrie cândva drepturile limbei române în comitatul Aradului?

In preajma alegerii de episcop la Arad, bine înțeles, „Gazeta” trebuie să dea sfat.

Și e frumos sfatul. Ascultați-l: „Credincioșii diecesei au lipsă de arhieru, care să le premeargă cu exemple și cu virtuți nobile și frumoase, să fie drept și cu blândețe față de toți și sincer propovăduitor al păcii și al bună înțelegeri între ei; sufletul său să fie stăpâni nu de poize deșerte, de fală și mărire, ci de aderența iubire și bunăvoire către fii săi credincioși fără cea mai mică deosebire.

Biserica are lipsă de un cârmaci înțelept, devotat cu trup și suflet misiunii sale sfinte și plin de abnegare, de lăpădare de sine pentru binele și fericirea sa.

Poporul are lipsă de un Arhieru, care să nu uite nici un minut, că a eșit din simul lui, că turma, ce i-a fost dat dela propovăduia a-o conduce, este românească și că pe lângă cultivarea sentimentului ei religios, el mai are datoria a îngriji și de cultivarea sentimentului ei național, pe lângă lege e dator a-o învăța să fină cu tărie și cu credință năfrântă și la limba și naționalitatea sa, fără de care nu poate progresa și nu se poate feri în patria sa.

Ce folos însă? Sfatul nu e adică și sincer! În restul articolului „Gazeta” ocărește majoritatea care în rëndul trecut a ales pe V. Mangra... Mână deci apa la moara lut Hamsea.

E însă înțadar, d-le Murășene!

11.000 emigranți. „Statistikai havi Közlemények” publică datele din cari rezultă că în luna Decembrie 1902 au emigrat din Ungaria 11.000 cetățeni. Mai mult au plecat din comitatul Brașovului (unde s'au dat 743 pasepoarte) apoi Zemplén (654 pasepoarte) Târnova-Mare (541), Făgăraș (499), Sibiu 488. În România au emigrat 3280.

Alte condamnări. După cum am prevăzut, Curtea cu jurați din Nyitra a osândit pe acuzat slovac, și anume, pe: D. Markovits, avocat, la 5 luni temniță și 500 cor. amendă; pe medicul Markovics 2 luni temniță și 200 coroane amendă ear pe preotul Csulik la 3 luni temniță și 300 coroane amendă.

Tot Sâmbătă s'a pertractat și procesul intentat lui I. Steinacker, pentru un articol din „Grosskikindaer Zeitung”. Nici vorba: Curtea cu jurați din Seghedin a declarat și ea vinovat pe publicistul german; tribunalul însă s'a arătat destul de indulgent: l'a osândit numai la 8 zile temniță și 100 cor. amendă.

Vorbirea contelui Andrassy.

(Urmare).

Dar st. meu amic Böthy Akos ne liniștește în privința aceasta și să face cei din urmă Habakuk, cel din urmă profet și zice: să nu ne fie frică, politica de cucerire s'a făcut imposibilă, a eșit din modă. Eu profesia aceasta nu o primesc; dar să presupunem, că are dreptate și atunci întreb dacă pe temeiul de contraste de interese s'ar naște ciocniri între noi și vre o mare putere ceea ce nici dănsul nu crede de exclus și dacă atunci, — ceea ce durere ci o ține de sine înțeles, pentru că zice, că noi totdeauna am fost bătuți și ne vor bate totdeauna — ear în adevăr s'ar întâmpla să ne bată, îl întreb este convins că nici atunci nu va fi în pericol integritatea Coroanei St. Ștefan? (Adevărat! Așa-i! în dreapta), și întreb atât de miserabilă, atât de săracă e țeara aceasta, că nimeni nu-l trebuie din ea nimic nici atunci după ce a invins-o? (Aprobări vii în dreapta) și întreb doar atât de omogen ca rasa și națiune atât de unitar e statul acesta, încât nici să nu ne putem închipui așa vecin, care să aibă dorul de lățire în detrimentul nostru? (Aprobări vii în dreapta. Mișcări în stânga extremă).

Ca permisiune dela st. meu amic, dacă trecând la ordinea zilei peste profesia sa ne vom îngriji, că dacă totuși ar urma ceea ce dînsul crede exclus, pe atunci să fie organizată apărarea, pentru că enici conștiința noastră, nici țeara nu s'ar mai putea mântui dacă am zice: am avut dreptate, când am făcut așa, pentru că Böthy Akos rezimat pe înaltele sale cunoștințe istorice a profetit, că nu nu va fi de aci încolo război.

St. meu amic a ironizat pe soldații cari se ocupă de politică și a citat și exemple. Eu cer permisiune, dar cutez a afirma că politicianii chiar și cei mai spirituali mai inteligenți când se ocupă de chestii militare fac boacăne. (Aprobări vii în dreapta). Imi iau libertatea a dovedi aceasta chiar cu cazul st. meu amic. Dînsul ține simplamente de ridicole fortărețele din Galiția și zice: unde se mai fac în ziua de azi fortărețe? Fortăreața este o colivie și cu menirea ca armata să se prindă pe sine însăși într'insă. Binevoiii a merge în Alsacia și Lorena, pe hotarul francez ori în Polonia: acolo veți vedea ridicându-se colosale fortărețe (Adevărat! Așa-i! în dreapta) și atunci vă veți închina.

Böthy Akos: Francezii nu zidesc nici una

Contele Andrassy Gyula: Hotarul francez este plin cu întărituri. Poftim a vă duce acolo, în cele mai multe nu e permisă nici intrarea. (Adevărat! Așa-i! în dreapta). Atunci nu veți mai vorbi atât de ironic și bagatelios, pentru că aceasta ați învățat-o dela frații noștri austriaci, că tot ce facem noi este rău și numai acolo se închină unde este vorba de străin.

După aceste trec la partea cealaltă a contestărilor. Au zis-o foarte mulți că de aceea nu votează recuții pentru că armata aceasta are o organizațiune de fapt ilegală pentru că articolul de lege XII din 1867

vorbește despre armată maghiară și executarea acestei legi nu scoate în evidență această armată maghiară. De fapt armata maghiară e organizațiune specială nu vedem. Colegul deputat Tóth János a ascuțit acusa astfel că ne spunea că legislația de mai târziu a sequestrat principiile depuse în XII din 1867 (Strigăte în stânga: e adevărat!) Barta Odön: At lunecat acum pe pantă.

Contele Andrassy: În sensul legilor de există armată maghiară!

Lengyel Zoltán: Ministrul prezidinte a negat-o.

Ministrul prezidinte Széll Kálmán: N'a negat nimica ministrul prezidinte. Poftim citește ce am zis! (Sgomot) Ce ordonă lege!

Lengyel Zoltán: Și Fejérváry a negat-o!

Ministrul prezidinte Széll: Ai auzit răi: Citește mai bine. (Sgomot)

Contele Andrassy Gyula: Armata aceasta maghiară este partea întregitoare a amarel întregi. Amăduș expresii le folosește art. XII din 1867 este parte întregitoare a armatei complete și întregi. Art. XII din 1867 a stabilit deci o armată completă și întreagă, a cărei parte este armata maghiară. (Strigăte sgomotoase în stânga: Unde e?) Binevoiii a avea răbdare și a asculta până în sfârșit. (Sgomot în stânga extremă. S'auzim! S'auzim! în dreapta) Conducerea, comandamentul și organizațiunea internă să fie unitară. (Contestări vii în stânga extremă).

Babó Mihály: Este înscris în lege?

Contele Andrassy Gyula: Din cuvânt ia cuvânt. (Contestări energice în stânga).

Kubik Béla: Nu este un lege!

Contele Andrassy Gyula: Din cuvânt în cuvânt aceasta este în lege: Dispozițiile privitoare la organizațiunea internă, comandamentul și conducerea armatei maghiare formează dreptul Regelui spre organizațiunea internă unitară, comandamentul unitar și conducere unitară. Cuvântul unitară ce referă deci asupra acestor trei, deci și asupra organizațiunii interne. (Sgomot și contestări în stânga). Întreb însă, nu sunt vorbe de țig un organism de armată unitar care în același timp e un organism dublu? Poate cineva înțelege aceasta? Eu nu. O astfel de absurditate art. XII din 1867 a crea nu a voit. Dovedește aceasta și istoricul art. XII din 1867, că atunci unul din aceia cari au legat acest contract, nu au crezut că înțelesul acestei legi să fie interpretat, așa fel ca să i-se atribue Regelui datorită legii a organiza în cadrele armatei comane și o armată specială maghiară. (Așa-i! Adevărat! în dreapta). Aceasta nu au zis-o (Adevărat! Așa-i! în dreapta). Acum deci ulterior nu putem modifica interpretarea legii; dacă voim a o schimba asta e altceva asta e chestiune de oportunitate, la aceasta n'am acuma de a vorbi. Dar să nu afirmăm că altfel s'a interpretat de cum s'a interpretat pentru că atunci ne-am violat bunăcredința și onoarea. (Aprobări vii și aplauze în dreapta).

Se mai naște o întrebare, dacă asta este așa, ce sens are expresiunea „armată maghiară“ pentru că este înscrisă în lege. Apoi eu nu o țin aceasta de o frază fără sens. Din contra. Ce exprimă aceasta? Ex-

primă o stare de fapt și de drept exprimă că statul maghiar și națiunea maghiară posedă putere armată, precum nici n'a abzis de aceasta. (Adevărat! Așa-i! în dreapta). O voce în stânga extremă: Dar nu dispune de ea! Arată de ce dispune statul maghiar dar nu spune cum dispune de ea. (Așa-i! în dreapta.) Arată că este o armată maghiară, aceasta am fi putut-o organiza independent, o putem organiza la oială cu austriacii cum de fapt am și făcut. Dar pentru acea tot maghiară rămâne...

Lengyel Zoltán: Când să comandează nemțește!

Contele Andrassy Gyula: ... în înțelesul că numai legea maghiară o obligă la serviciu militar (Sgomot neîntrerupt în stânga extremă). Kubinyi Géza: Poftim a asculta pe orator. Noi totdeauna ascultăm opoziția (Aprobări în dreapta. Sgomot la populari și în stânga extremă).

Kubik Béla: Firește, că lucruri de aceasta nu putem asculta liniștiți Președintele (sună) Vă rog să ascultați în liniște oratorul (S'auzim! S'auzim!)

Zboray Miklós: Ministrul de honvezi acuma nu intrerupe (Sgomot pe băncile populare și în stânga extremă) Acuma tac.

Baron Fejérváry, ministrul de honvezi: Pentru că vorbește cuminte (Iaritate mare în dreapta. Sgomot mare și neîntrerupt în stânga extremă).

Contele Andrassy Gyula: Poftim a mă asculta ce zic pentru că în sgomot de aceasta poate și mai rău ne vom înțelege. Trec acum la chestiune limbii de serviciu germane. Și despre aceasta ziceți că este ilegală, pentru că limba oficială a statului maghiar este cea maghiară.

Barta Odön: Regele a sancționat legea aceasta, (S'auzim! S'auzim! în dreapta) Pardon domnilor nu vă enervați pe mine de cincizeci de ori m'a-ți întrerupt er și n'am fost nervos. Totuși e curios (S'auzim! S'auzim! în dreapta. Un glas în stânga: De aceia trebuie atât de tare tăcut fiindcă e conte: S'auzim! S'auzim în dreapta.) Domnului ministru a făcut formale dialoguri sub decursul vorbirii mele.

Contele Andrassy Gyula: Armata este un ram al guvernării, prin urmare în armată trebuie să se valideze limba maghiară. (Strigăte vii în stânga extremă: Se înțelege.)

Benedek János: Aceasta ar fi firesc.

Contele Andrassy Gyula: Așa o pricepeți D-Voastra.

Ugron Gábor: La toate națiunile este așa. (Sgomot mare.)

Lengyel Zoltán: Fiecare domnilor purcede așa (Sgomot mare și prelung. Președintele sună. S'auzim! S'auzim! în dreapta)

Contele Andrassy Gyula: Mă rog de iertare, când limba germană s'a făcut limba de serviciu a armatei atunci numai taxativ — și acesta până la 1868 a fost tot așa — s'au înșirat acele sfaceri, în cari limba maghiară s'a instituit de obligatoare.

Komjathy Béla: Deputatul maghiar vorbește astfel.

Barta Odön: Aceasta este restituția constituționalismului? (Sgomot mare. Președintele sună.) (Va urma).

Augustin Hamsea.

III.

Reînvie vremurile apuse.

Ironizați, batjocoriți citat-am în numărul nostru penultim din scripturile trecutului nostru, cari, mușegăite și pline de pravul de veacuri, ne povestește despre un fiu de domn, dornic de domnie cu ori-ce preț, fie chiar și cu jertfirea neamului său, Turcului. Căci tron vrea; Vodă vrea să se pună, Vodă — cu ori-ce preț!

Ni-se repețește istoria. Vrearea lui Dumnezeu e asta; până 'n amănunte ni-se repețește.

Doar' astfel vom ajunge și noi să ne cunoaștem odată trecutul, istoria.

Doar' astfel vom ști încunjura pe viitor patimile și relele venite peste capetele înaintașilor noștri nu pentru că să avem ce imita noi cei de azi, ci pentru a ne ști feri cel puțin de primejdiile cele dintre noi și trecute odată peste capul nostru.

Doar' astfel vom înțelege, că războiul fraților e crima cea mai îngrozitoare, care însămnă sleirea puterilor proprii și apă pe moara celui-ce — și mie, și ție, frate! — de o potrivă ne este vrășmaș, pe viață — pe moarte.

Frați de-un sânge și de-o lege se războiesc azi, și de lungă vreme, în jurul îndeplinirii scaunului episcopesc al Aradului.

Dar să revenim la momentul că în punctul luptei acesteia ni-se repețește istoria. Cu veacuri mai 'nainte se ducea lupta pentru un tron de Vodă luman — azi pentru un scaun episcopesc; dincolo „pentru domnia acei țeri“ — din coact în numele recăstigarei domniei pierdute; colo, personagiul în jurul și în interesul căruia se poartă acțiunea luptei e un fiu de Domn luman — aici un vlăstar afirmativ de mare neam de asemenea; colo un tată trupesc și fiul său, în numele legături trupesti se asociază cu străinul pentru cucerirea coroanei de Vodă — din coact un cap bisericesc în numele sistemului de nepotism condamnat și urgisit de canone și repus de două sinoade eparchiale, contează la cursul celor străini de sânge și lege și dușmanilor ființei noastre pentru a-i pune celui al său „mitra“ pe cap; de trei ori a vrut Ioan Vodă s'ajungă în tron de Vodă — al treilea rind e și la Cuviosul nostru, că aleargă să urce tronul arhieresc; dincolo

Cronica săptămânii.

— 7/II 903.

— Și a apărut dar' în urmă și „Familia și Femeia“, din pricina căreia „iubiții noștri confrăți dela Sibiu“ și azi sunt încă tot supărați. Nu pot uita anume că noi am întâmpinat vestea despre apariția unei foi literare în Sibiu — unde chiar nici Sămănătorul d-lor Vlăduța, G. Coșbuc și St. O. Iosif n'are mai mulți de 2 abonenți! — cu un zimbet de ironic scepticism...

Ei, dar pentru un număr ca cel apărut nu am putut doară face propagandă ca redactorii ei să fie trimiși d'adreptul la plimbare...

A apărut dar numărul I din „F. și F.“. Nouă, ce-i drept, nu ni-s'a trimis, dar cu toate aceste — durere! l-am văzut. Unde? Credem că-i de prisos s'o spunem. Una ni-a isbit îndată la prima ochire. În locul de frunte publică anume biografia „scriitorilor români moderni“ și începe cu G. Alexandrescu, care e mort de peste două decenii...

— Involuntar ni-se străcoară la locul asta în condei o întrebare actuală:

„Ce zici la toate acestea d-le Goldiș“?

De câte-va săptămâni anume foile noastre își sfirșesc articoliile lor cu predilecție cu această întrebare. Scrise anume domnul Goldiș un stranic articol despre sâlbăticia moravurilor și neputând să-i răspundă cei cu musca pe căciulă în merit, vreau să facă „spirit“, dar numai „vreau“...

În adevăr mulți sunt curioși să afle ce zice la toate acele răspunsuri naive dl Goldiș. Eu le-ași da un sfat... Adreseze-se numai către moș Aurică, care le va și spune din proprie experiență, ce răspunde de obicei la fleacuri... Se sfirșește paremi-se eu — ...tir.

— Domnii dela Sibiu s'au pregătit vr'o 3 luni până au putut scoate foaia lor... și aici căț-va tineri în câte-va ore au scos o foieță pe de zece-ori mai interesantă decât marea revistă sibiană.

A fost în adevăr o idee bună să se aranjeze un șir de „serate boheme“ de conveniri familiare negenate...

Serata I a reușit pe deplin. Mai ales foaia ocațională a produs haz mult. Pe coperta lucrată în trei culori se înșiră în monom poetic „bohemi“: poeți, muzicanti, pictori, gazetari ș. a... urmați firește de

gazda „mec-naților bohemieni“: eroitori, ciobotari, modiști, pe pagina 2 și 3 text hazliu și ocașional, ear pe pagina din urmă: numele celor de față...

A doua serată, serata Eminesciană, are să fie și mai interesantă: toate punctele programului vor purta semnul lui Eminescu.

— E o deosebită laudă pentru societatea română din Arad, că se pot pune la cale astfel de mișcări. Numai acolo se mișcă tinerimea unde vede că bătrânii îmbrățișează dorul ei de muncă, și-i dau mână de ajutor... Tinerimea represintă organele, cari execută ceea-ce le impune mintea și voința... și unde tinerimea și-a ales de câmp de luptă terenul social, acolo fără greș ascultă de o minte și voință sănătoasă...

Un nou orizont i-se deschide deci tinerimii de pretușindeni: munca pe terenul social. Balurile, la cari se dansează numai, pe departe nu împlinesc acea misie, — fie acele oii-cât de splendide, — ce-o împlinesc o simplă serată literară, fie ea cât de modestă...

Înainte deci!

Săptămâna trecută a fost săptămâna proceselor de presă. Sași, Sârbii, Slovaci, și Români toți am avut să încercăm la răvaș câte o osândire grea. Guvernul „legilor și al dreptății“ par'ci și-a pus de gând să dovedească cât mai pregnant că numai de „lege“ și „dreptate“ nu știe... Am mai avut procese și sub „sdrobitorul de naționalități“, și sub „pașalicul“ lui Bátfly, dar osândele dictate de oamenii acestor govinști au fost nimic pe lângă osândele din era „legilor și al dreptății“...

Au văzut stăpânitorii de sus că moralicește nu ne pot sdrobi, încearcă acum să ne sdrobească materialicește... Nu mai puțin de 21.000 de coroane amendă a dictat în câte-va zile, și din această sumă 11.000 are să le plătească „Tri-buna“...

Nu mai înainte! Ceea-ce nu au fost în stare să facă articoliile „agitatorice“, vor face-o osândele dictate, vor sgudui naționalitățile, îi vor trezi la conștiința primejdiei ce-i amenință...

Fie-care osândă ne va câștiga 10,000 de luptători...

ra câștigul Turcului din bătrîn — în coaci al turcilor noștri moderni; de trei ori scapă Moldova din calea primejdiei dela frate, pentru-că a ținut sus și tare la drepturile sale, contra mурpătorilor fără suflet — asta ne rămâne și nouă: să repunem și a treia oară pe cel ce în numele setei de domnie, „nesățioasă hirea Domnilor“, dă asalt pentru dobândirea scaunului episcopiei Aradului.

Invinge-vom, căci cu noi este Dumnezeu!

Domnul este cu noi, și nimenea împotriva noastră!

Lupta noastră e dată în numele drepturilor noastre, ce voim să le apărăm, până și la sânge, chiar și contra fratelui; căci de principii suntem conduși în luptă.

Dar motorul luptei „fraților“ noștri care e? Dacă nu „nesățioasa hirea“, să ne spună principii lor de luptă.

Principiu? Ironie ne palmuește istoria lui Ioan-Vodă fiul lui Vasilie-Vodă. Principiu? — nepotismul.

Principiu de luptă?

Principiu și nepotism: foc și apă așa nu încep lângă olaltă.

N'au ei principiu. Vrearea lui Dumnezeu numai e, ca și al nostru. Vodă de vecinică speranță să-și joace rolul, până la sfârșit — până și la treia cădere.

Pentru-că n'am învățat din trecutul moși-strămoșilor, trebuie să ne desmetocim după propria experiență. Cristă a războiului nou dintre frați, că nu e bine să tăiem în drepturile și în carnea fratelui și în corpul națiunii! Lutregi pentru-că fratele nu renunță la dreptul său ce tu, nevrednicul, vrei să-ți l' usurpezi.

Dacă vrednic era „fratele“ nostru, îndoită ocaziune a avut de a primi dela biserică votul vredniciei. Dar nu l'a primit, nefiind gata de el.

Și fiind-că nu l'a primit, s'a dat și mai mult cătră străin; să-l ridice străinul în scaun domnesc și nu votul bisericei.

El e acela — „fratele“ nostru, care în viața sa nici măcar odată n'a văz fîntă în dușman, din contră totdeauna a fost înaintea lor cu camilavca a mână;

el e acela — „fratele“ nostru, care cu armie străină s'a repezit asupra noastră, pentru-că piept la piept, românește și cinstit, nu putea cum nici n'a putut răsbi față de noi;

el e acela — „fratele“ nostru, care și-a înhamat la carul, care să-l scoată la locul de mărire, tot felul de spurcăciuni: ș o l o b o a c t e r i și ș o l o m o n a r i cari de cari mai năpraznici, hahamii cu cuțiteel lor otrăvite, și „betyár“-ii și „zsvány“-ii ziaristiceii străine după felul lor, cari numai ocaziunea binevenită o pândesc: să se năpustească să taie, să isbească, să surpe corpul neamului și bisericeii noastre — existența și viitorul nostru.

Biserică — Neam!

Dar ce înseamnă aceste pentru „fratele“ nostru? Lui mărire-ți trebuie. „Ave Caesar!“ Bucură-te Vodă divinitor la tron, fi mândru de caru-ți triumfal, care însă nici-când nu te va duce — la Capitoliu!

Nici când, pentru-că cu spurcăciuni te-ai aliat pentru a pune mâna pe cele sfinte ale Domnului.

Nici când, pentru-că un indoit tradator, și al Bisericeii și-al Neamului său, n'are dreptul de a putea fi episcop într-o Biserică națională.

Compățimimul și-l iertăm și noi, cari față de densusul între atari împrejurări nu numai îndreptățirea, ci și datorința de luptă am avut-o.

Luptă am purtat, în carea însă am tras cu sabia cuvântului hotărîntre poftele oamenilor și între interesul Bisericeii; în cele dintău am isbit cu patima celui atins în demnitatea și în conștiința datorinței de a-și apăra dreptul, — ear cele de al doilea le-am apărut tocmai pentru-că nu am voit să le confundăm, ca „frații“ noștri cu pofta de căpătuire.

Dumnezeu a fost martor luptei noastre ear reprezentanța legală a diecesei, sinodul, de două ori a aprobat-o.

Dumnezeu cu noi a fost, și ne va ierta focul patimei omului ajuns în virtutea luptei pentru dreptul său, și ne va ajuta să putem și a treia oară zice cu cronicarul: „Și așa spărcuită (risipită) oastea, și fără nici o tomeală au plecat și Vodă — fuga!“

Mai lăsăm p'un moment cronicarului Miron Costin cuvântul:

„Înțelegând Ioan-Vodă, feciorul lui Vasilie-Vodă, poticala tătâne-său în Țeara-Muntenească, strîns'au boerii ce erau puși la boerie pe lângă sine și le-au zis, cum el nefiind de domnie...“

„Cuvînd după aceste zarve cu Matei-Vodă, pentru să potolească Vasilie-Vodă zarvele sunate, pe fiul său Ioan-Vodă l'au trimis în Tarigrad, unde și-au săvârșit și vieța...“

Oare, după cea de-a treia cădere ce le-o prorocim, ai noștri „Vasilie-Vodă și „Ioan-Vodă“ să fie mai puțin consecvenți?

Proces de presă.

Cluj, 5 Februarie.

Azi a început pertractarea procesului de presă intentat „Tribunei“, sala mare e plină de ascultători: jurnaliști, avocați, șovinisti maghiari. Punct la 8 ore dimineața începe pertractarea. Preșidează: Baronul Szentkerezthy, asistat de juri: Iskutz și J-key. Procurorul: Dr. Carol Csipkes, ear apărător: Dr. C. Maniu; translator: Dr. Tauber. — Jurați ordinari de față: 14. Intre care și un comerciant de porci.

Președintele dă ordine să se citească articolele incriminate.

După citire întreabă pe Mohan: Cine le-a scris aceste?

Mohan: Nu știu?

Preș.: Cum nu ști? D-ta, ca redactor, trebuie să și cine scrie în jurnalul d-tale.

Mohan: Na știu, Dl Director, când m'a primit ca redactor responsabil, mi-a fost zis, că nu e de lipsă să știu cine scrie în ziar, cu de aceste să nu-mi bat capul?

Preș.: L-a-și cetit aceste articole?

Mohan: Mare parte da, mai cu seamă care au fost culesse de mine?

Preș.: Căți colegători ai fost?

Mohan: Am fost patru înș.

Preș.: Unde sunt manuscrisurile?

Mohan: Nu știu. Acele câțva timp sunt păstrate în redacție, apoi se nimicesc.

Preș.: Să se citească al treilea articol. (Notarul citește.)

Mohan: Eu nu sunt de vină: Nu primose responsabilitatea.

Preș.: Înaintea procurorului ai z'is altceva.

Mohan: Da am fost primit responsabilitatea, însă n'am știut că asta va aduce atîta necaz pentru mine.

Preș.: D-ta ai fi putut și că un redactor dacă nu spune pe autor, este el responsabil pentru cele publicate.

Mohan: Am și știut, fiind-că imediat după prima cercetare criminală am abzis.

Preș.: Nu spui adevărul, numele d-tale până acum este iscălit ca redactor responsabil.

Mohan: Da asta am făcut-o, dar ca provisor.

Procurorul: cere să fie dovedit, oare când articolele apărute și incriminate au fost eșite de sub presă: era Mohan tot redactor.

Preș.: Dă ordine să fie dovedit. (Asta se și întâmplă, căutându-se exemplarele care erau la procurorul și pe care numele dlui Mohan e iscălit.

Mohan: Eu totuși nu știu cine a scris articolele.

Preș.: Dar d-ta ești dovedit că a fost în timpul acela redactor și totuși nu ști

cine a scris? Din aceasta poate judecătoria constata, că d-ta ai fost plătit — ca să te închidă? Așa e?

Mohan: (tace).

Preș.: Pertractarea se suspendă pe 10 minute. (11 ore 7 min).

La 12 ore se deschide din nou pertractarea, urmează citirea celorlalte articole. Pertractarea se suspendă la ora 1.

P.m. la 4 ore pertractarea se continuă cu aceleași întrebări, Mohan nu se simte vinovat, deneagă responsabilitatea.

6 Februarie.

Dimineața la 9 ore președintele deschide pertractarea.

Preș.: Roagă pe procurorul Csipkes ca să facă propunerea să țină vorbirea de acuză; din vorbirea aceasta extragem numai câteva șiruri, care vor dovedi eclatant ce conțnut... are.

Csipkes: „Dacă suntem atenți și vom urmări mișcările politice a anilor trecuți, vom observa, că naționalitățile atacă cu forță toate scopurile statului unguresc... Ca procurorul cercul din părțile aceste, urmăresc cu atențiune toată mișcările acelor 12 foi românești, din care numai „Tribuna“ publica articole, care provoacă cercetarea criminală;... și ce observăm, când voim să pedesim fapte de aceste? Ea trimite șromani, — care recunoaște că este dotat cu 10 fl. ca redactor responsabil — ear cel ce scriu articolele aceste, se ascund... Domni care scriu articolul nu simțesc și nu voiesc să fie închis pentru ideile scrise... Poporul serac unguresc pleacă cu roiu, pe când dintre românii nu auzim că ar pleca decât aceia domni colaboratori ai „Tribunei“, care fug în țări străine, numai să nu fie pedesați... Mai mare parte a romnilor trăiește în mare fericire și îmbogățit în țeara noastră... Rog, Mohan fie pedesit ca un autor, care e responsabil pentru cele scrise.“

Tauber, translator comunica cu acuzatul vorbirea procurorului.

Dr. Maniu apărătorul dlui Mohan, începe a roși o vorbire de apărare într'un știi înalt, care a avut mare efect asupra ascultătorilor.

Dl Maniu a dezvoltat cu mare forță oratorică toate stările în care suntem noi români, mai cu seama de Jancu a vorbit așa de frumos, că ar merita să fie cunoscută înaintea tuturor românilor. Tot odată a și dovedit eclatant cauzele multe pentru care iubește tot românul limba dulce a sa.

Punct la 12 oare se retrage judecătoria a redacta întrebările, care se vor da juraților.

După deschiderea pertractărei, procurorul vrea să desmită aceste cele zise de Dr. Maniu, ce însă nu îi succede.

După replica apărătorului, jurați se retrag la 1/41 să aducă sentința.

După un consiliu de 1 oară, cel mai bătrîn jurat publică sentința juraților prin care dl Mohan în toate întrebările puse se declară vinovat; așa în toate 11 puncte se află dl Mohan de condamnat.

După asta judecătoria se retrage, și la 2 oare comunică baronul Szentkerezthy sentința, prin care dl Mohan în 11 puncte pentru agitație este judecat la un an și trei luni închisoare, la 11000 coroane amendă bani, care dacă nu poate Mohan sălvi, va fi detrasă din cauțiunea „Tribunei“.

Apărătorul a făcut recurs la Casație.

Toate zările locale sunt pline de bucurie zicînd că sentința e „dreapta răsplată a agitatorilor“. Tot odată cu nespusă bucurie raportează, că „procurorul a cerut să fie dl Mohan deșant“ ceea ce s'a și întâmplat.

„E.“

NOUTĂȚI.

ARAD, 9 Februarie n. 1903.

Dela Curte. Sămbătă seara s'a dat în castelul dela Buda balul de Curte. A fost lume multă și strălucită. M. Sa a stat până târziu și a distins pe mai mulți înalți demnitari, convorbînd cu dinșii. Mai mult a petrecut cu cei doi ministri de războiu: Fejérváry și Pitreich.

I. P. S. Sa Mitropolitul I. Meșianu a făcut cunoscut Consistorul din Arad că pentru conducerea alegerii de Joi va trimite mandator pe P. C. Sa protosincelul Eusebiu Roșca.

I. P. S. Sa a trecut de altfel Mercuri dela Budapesta spre Sibiu. La gara

din Radna l-a așteptat protopopul Hamsea care l-a însoțit până la Bêrzava.

Procesul „Libertății“. Sămbătă, a fost citat la judele de instrucție din Orăștie preotul Ioan Moța, autorul articolului „A murit Matia și cu el dreptatea“ (Nr. 42 din 1902) și a fost ascultat. Dl Moța a primit răspunderea pentru articol, numindu-și apărător pe dl Dr. Aurel Vlad.

Altă prigonire. Preotul gr.-cat. I. Stupin-anu (Deva) a primit zilele astea actul prin care e pus sub acuză pentru „așiftarea“... copiilor din Bărcea contra Ungurilor și e oprit a mai catechisa la școlile din Deva, — deși consistorul dela Lugoj l-a declarat nevinovat!

Arta și — recipiații. Sămbătă s'a decis asupra celor 5 planuri de monument ce se va ridica în Budapesta poetului Vörösmarty.

Premiul întâiu s'a conferit lui Kallós ear al doilea lui Róna.

Majoritatea voturilor de a se și execută vre-unul din cele două proiecte, n'a intrunit-o nici Kallós nici Róna, ci voturile s'au împărțit astfel: Kallós — 14 voturi. Róna 10.

Este interesant — scrie „Alkotmány“ — că dintre cele 10 voturi primite de Róna (care-l Ovreiu, cumnatul lui Vészi, autorul statuei „trinității“ din pieța Aradului) 8 sunt de ale Ovreilor, ear dintre 14 date lui Kallós, numai 3 nu sunt Unguri neoași.

Ceea-ce arată că Ovreii țin la olaltă și spriginesc pe al lor chiar și când e vorba de a se măsura un artist cărpenci față de un adevărat artist.

Hamsea — episcop! S'a hotărît nu-i glumă, cel puțin așa scriu ziarele locale... Să citim numai ce scrie de pildă, „Arad és Vidéke“ (ve eri):

„Din Radna ni-se vestește, că azi (Sămbătă) înainte d'ameazi s'au adunat acolo la sfat preoții din cercul Radnei; a luat parte și protopopul Vasilie Beleş și mai mulți deputați sinodali. În conferință au discutat alegerea de Joi, și anume persoana candidatului. Cei prezenți unanim au candidat pe archimandritul Augustin Hamsea și au decis ca încât le stă în putință să-l ajute la isbîndă“...

Se zice că archimandritul din chestie într'adevăr, în conferința aceasta-și și pusesse toată speranța.

Ear dacă l'au candidat(?) unanim în cercul Radnei, unde francmasonul Beleş a căzut cu glorie, își poate închipui ori și cine că ce vor fi decis(?) preoții de peste Murș, unde „strajameșterul“ e — acasă... Acolo jură toți că „isbînda“ e mai mult ca — sigură. Ba la Labasinț Voicu a și trimis veste, că alt candidat nici nu e, ci Gusti are să fie ales prin aclamațiune! Poate chiar cu entuziasm!

Sărbătoarea națională. Vineri în 24 Ianuarie v. s'au implinit 44 de ani dela unirea principatelor române. Această zi, declarată de sărbătoare națională, s'a sărbătorit cu mare solemnitate în toate orașele României și pe sate, de școale, reuniuni și alte corporațiuni. Sărbările au fost frumoase cu deosebire în București, și Iași. În ambele locuri s'a făcut manifestații imponente din partea Ligii culturale.

Bătăie în Camera franceză. În ședința dela 7 c. a Camerei franceze discutându-se asupra proiectului de lege financiară s'au petrecut scene grozave. Dintro viue ceartă, Laziés a ajuns să fie palmuit de Selle. Abea i-au putut despărți alții. Laziés a provocat la duel pe Selle.

Red. respons. Ioan Russu Șirianu. Editor Aurel Popovici-Barcianu.

„ORAVICIANA“
SOCIETATE PE ACȚII ÎN ORAVIȚA-MONTANĂ.

Convocare.

Pe temeiul §-lui 16 al statutelor, domnii acționari ai institutului de credit și economii „Oraviciană” societate pe acți în Oravița montană sunt poștiți la

a X-a adunare generală ordinară,

care se va ține Joi în 26 Februarie a. e. st. n. la 10 ore a. m. în sala școlii confesionale gr-or. române din Oravița-montană.

PROGRAM:

1. Raportul comisiei verificatoare și constituirea biroului.
2. Raportul anual al direcțiunii.
3. Raportul anual al inspecțiunii.
4. Stabilirea bilanțului, împărțirea profitului curat și votarea absolutului.
5. Alegerea unui membru în inspecțiune.
6. Eventuale propuneri.

Din ședința direcțiunii ținută la 5 Februarie 1903.

DIRECȚIUNEA.

BILANȚ

Activa.	Coroane	fl.	Pasiva.	Coroane	fl.
Capital restant din emis. II.	14334	35	Capital de acții emis. I. 2000 acții à Cor, 100 C. 200000		
Casa numărar	30254	45	„ „ „ „ II. 3500 „ „ „ 100 „ 350000	550000	—
Escompt de cambii Cor. 406312 69			Depuneri spre fructificare	1347791	87
„ „ „ „ cu acoperire ipotecară „ 615898 87	1022211	56	Fond de rezervă Cor. 190519.48		
Imprumut ipotecar	986611	09	„ „ „ „ disponibil	1212.51	191731 99
Credite personale	13924	39	„ „ pensiuie	5886	09
Efecte	57378	14	„ „ cultural și de binefacere	10369	54
Bon la alte bănci	134111	—	Interese anticipate pro 1903	23725	66
Diverși debitori	7217	97	Diverși creditori	34	17
Mobilier : Cor. 3526 75			Reescompt	80587	—
după amortisare de 10% „ 352.67	3174	08	Dividendă neridicată	651	—
			Interese după capitalul din emis. II.	14829	72
			Dare după interese dep. și după interese emis. II.	4348	10
			Profit curat	39261	89
	2269217	03		2269217	03

Debit.

PROFIT ȘI PERDERE.

Credit.

Debit.	Coroane	fl.	Credit.	Coroane	fl.
Interese depuneri	63832	36	Interese escompt	79406	07
„ reescompt	3607	22	„ hipotecare	66522	50
„ după capitalul emis. II-a	14829	72	„ credit personal	1003	23
„ fondului cultural și de binefacere	354	86	„ efecte	2032	54
Salare și remunerațiuni	14734	—	Venite de intabulare, provisiuni, interese de întârziere și diverse venite	8870	27
Chirie	960	—			
Spese de birou, porto, competențe de timbre și diverse spese	3705	13			
Contribuțiune directă, comunală, etc. Cor. 8058.45					
„ după int. dep. și int. cap. emis. II. „ 7539 84	15598	29			
Amortisare de mobilier	352	67			
Abscrieri	598	47			
Profit curat	39261	89			
	167834	61		167834	61

Oravița, 31 Decembrie 1902.

Trăilă, director.

DIRECȚIUNEA:

Perian, contabil.

Al. P. Popovici.

V. Poruți.

Dr. I. Nedelcu.

Dr. I. Manguica.

G. Dragoescu.

S. Pascu.

T. Stanca.

I. Boloș.

Conturile prezente confruntându-le cu registrele principale și auxiliare, le-am aflat esacte.

INSPECȚIUNEA:

I. Petrovici, președinte.

I. E. Țieran.

G. Jian.

V. Leza.